

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم سیاسی

عنوان

تأثیر اصلاحات داخلی ایران

بر سیاست گذاری خارجی

(دوران ریاست جمهوری خاتمی)

استاد راهنما

حجة الاسلام والمسلمین دکتر نجف لکزایی

استاد مشاور

جناب آقای دکتر محمد ستوده آرانی

نگارش و پژوهش

نجمه عزیز اللهی نجف آبادی

1385

تقدیم به:

تقدیم به امام عصر، مهدی موعود، قائم آل محمد «صلي الله عليه وآله»، او که در سایه سار حکومتش، قانونمندترین دولت و قدرتمندترین قانون حاکم خواهد شد.

تقدیر و تشکر

من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخاق

بر خود لازم می دانم که از استاد راهنمای خویش جناب آقای دکتر نجف لک زایی که در تدوین این پایان نامه از راهنمایی های ایشان بهره مند بودم، تشکر کنم.

همچنین از آقای دکتر محمد ستوده که زحمت مشاوره این پایان نامه را عهده دار بودند، قدردانی می نمایم.

از خواهرم حکیمه که در تدوین این پژوهش به اینجانب کمک کرده است، تشکر می کنم.

البته جای قدردانی و تشکر از همسر مهربانم و پدر و مادر دلسوزم نیز وجود دارد که محیطی آرام و مناسب را برای انجام این کار پژوهشی فراهم کردند.

در نهایت، از تمامی عزیزانی که به هر نحوی در به انجام رسیدن این پژوهش نقش داشتند، سپاسگزارم.

چکیده

هر نظام سیاسی به دنبال حفظ و ثبات خود است. بر اساس شرایط بین الملل و نظام داخلی، یکسری سیاست در داخل و خارج کشور بر می‌گزینند. بر این اساس در این پژوهش بر آن هستیم که بدانیم تأثیرات اصلاحات داخلی ایران بر سیاست گذاری خارجی ایران در دوران ریاست جمهوری خاتمی چه بوده است؟ فرضیه این پژوهش عبارت است از: اصلاحات داخلی از جمله تأکید بر توسعه سیاسی، جامعه مدنی و... باعث شد تا سیاست گذاری خارجی نیز به سمت تنش زدایی، گفتگوی تمدن‌ها و بهبود روابط با کشورهای غربی (اتحادیه اروپا) و عربی پیش برود.

در راستای این فرضیه به تدوین سه فصل پرداخته می‌شود: در فصل اول به بررسی مفاهیم و متغیرها و چارچوب نظری می‌پردازد. که عبارت است از: تلفیقی از نظریه توسعه سریع القلم و نظریه سیاست خارجی روح ا. رمضان است. در این چارچوب تحول اندیشه و شخصیت مهم‌ترین عامل توسعه به شمار می‌رود و آن باعث تحول در نخبگان فکری و ابزاری و تحول در جامعه می‌شود و زمینه توسعه را فراهم می‌کند. بر اساس این چارچوب نظری به تدوین بقیه فصول می‌پردازیم.

فصل دوم، محورهای اصلی سیاست گذاری داخلی خاتمی را بررسی می‌کنیم که شامل سه گفتار (اصلاحات سیاسی، اصلاحات فرهنگی و اصلاحات اقتصادی) می‌شود و در این گفتارها به مطالبی چون: شورا، احزاب، مطبوعات، دانشگاهها، وزارت فرهنگ و ارشاد و... می‌پردازیم.

در فصل سوم هم محورهای اصلی سیاست گذاری خارجی دوران ریاست جمهوری خاتمی را بررسی می‌کنیم که شامل مباحثی چون نظریه گفتگوی تمدن‌ها، سیاست تنش زدایی با کشورهای غربی (آلمان، فرانسه، ایتالیا و بریتانیا) و سیاست تنش زدایی و بهبود روابط با کشورهای عربی (عربستان، قطر، مصر، بحرین و...) و سیاست هسته‌ای آقای خاتمی می‌پردازیم و در نهایت هم فرضیه این پژوهش تأیید می‌شود که توسعه در داخل و جامعه مدنی و اصلاحات در ایران در دوران ریاست جمهوری خاتمی باعث اتخاذ سیاست تنش زدایی و بهبود روابط با کشورهای غربی و عربی می‌شد.

مفهرست مطالب ...)

فهرست مطالب

- مقدمه: طرح تحقیق ... 1
 - 1 - بیان مسأله ... 2
 - 2 - علت انتخاب موضوع، اهمیت و فایده‌ی آن ... 2
 - 3 - سابقه‌ی پژوهش: ... 3
 - 4 - سؤال اصلی پژوهش: ... 3
 - 5 - فرضیه‌های پژوهش: ... 3
 - 6 - مفاهیم و متغیرها ... 4
 - 7 - سؤالات فرعی پژوهش: ... 4
 - 8 - پیش فرض‌های پژوهش: ... 4
 - 9 - اهداف پژوهش: ... 4
 - 10 - روش پژوهش: ... 5
 - 11 - روش گردآوری اطلاعات و داده‌ها ... 5
 - 12 - روش تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌ها: ... 5
 - 13 - سازمان‌دهی پژوهش: ... 5
-
- فصل اول: چارچوب نظری؛ مفاهیم و متغیرها ... 6
 - چارچوب نظری ... 7
 - الف) نظریه روح اللّه رضانی در مورد سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران: ... 8
 - ب) نظریه سریع‌القلم در مورد توسعه: ... 11
 - مؤلفه‌های نظریه انسجام درونی ... 14
 - ج) نظریه برگزیده (تلفیق دو نظریه) ... 15

مفاهیم و متغیرها 17...

اصلاحات 17...

جامعه‌ی مدنی 20...

گفتگوی میان تمدن‌ها و تنش‌زدایی: 21...

فصل دوم: محورهای اصلی سیاست‌گذاری داخلی در ایران در دوران ریاست جمهوری آقای خاتمی 23...

مقدمه 24...

گفتار اول: اصلاحات سیاسی 25...

الف: اصلاحات در شوراها 26...

1 - مفهوم حقوقی شورا 26...

2 - مفهوم سیاسی شورا 27...

3 - پیشینه‌ی تاریخی شورا در ایران 28...

الف) قبل از انقلاب اسلامی 28...

1. دوره‌ی انقلاب مشروطه 28...

2. دوره‌ی جنگ جهانی اول و دوم 29...

3. دوره‌ی نهضت ملی 30...

4. دوره‌ی سلطنت محمد رضا شاه 30...

ب) بعد از انقلاب اسلامی 31...

4- موانع تحقق شوراها: 32...

الف) قبل از انقلاب اسلامی 32...

ب) موانع تحقق بعد از انقلاب 33...

1. موانع اقتصادی 33...

2. موانع سیاسی 33...

3. موانع فرهنگی - اجتماعی 34...

5. دستاوردهای تحقق شوراها ی اسلامی 35...

نتیجه ... 38

ب) احزاب سیاسی ... 39

تعریف حزب ... 39

الف) جهات مثبت حزب: ... 41

ب) جهات منفي حزب: ... 41

احزاب سياسي در ايران ... 43

موانع تشكيل حزب (در ايران) ... 43

گروه‌ها و تشکلهای سیاسی (احزاب) بعد از پیروزی انقلاب اسلامی: ... 46

1 - حزب مشارکت ایران اسلامی ... 47

2 - حزب همبستگی ایران اسلامی ... 49

3 - مجمع نیروهای خط امام ... 51

4 - جمعیت زنان جمهوری اسلامی ایران ... 51

5 - خانه کارگر جمهوری اسلامی ... 52

6 - انجمن اسلامی معلمان ایران ... 52

7 - مجمع اسلامی بانوان ... 53

8 - حزب اسلامی کار ... 53

9 - دفتر تحکیم وحدت ... 53

نتیجه ... 54

ج) مطبوعات ... 54

1) تاریخچه ... 54

2) بعد از انتخابات دوم خرداد ... 1376

3) روند انتشار: ... 57

1-3) روند انتشار روزنامه قبل از دوم خرداد ... 57

2-3) روند انتشار روزنامه بعد از دوم خرداد ... 59

3-3) روند توقیف ... 60

3-4) سخن مقام معظم رهبری در مورد قانون اصلاح مطبوعات ...62

د: حقوق بشر در ایران ...64

حقوق بشر در مبانی گفتاری و نظری خاتمی ...64

عکس العمل ایران به قطعنامه کمیسیون حقوق بشر ...67

ه: قتل‌های زنجیره‌ای ...67

نتیجه: ...72

گفتار دوم: اصلاحات فرهنگی ...73

مقدمه ...74

الف) دانشگاه‌ها ...74

جنبش دانشجویی ...74

ب) وزارت فرهنگ و ارشاد ...78

اهداف وزارت فرهنگ و ارشاد ...78

بررسی عملکرد وزارت در بخش منابع انسانی ...80

1 - اداره و نظارت بر مطبوعات ...80

2 - بازار کتاب وضعیتی به مراتب بدی از بازار مطبوعات دارد ...80

3 - در بازار هنر موارد ذیل مورد نظر می‌باشد ...81

تحصن در قم ...82

ج) آموزش و پرورش ...84

1 - تغییرات کتاب‌های درسی ...84

فعالیت‌های دیگر در مدارس ...85

مسئولین مدرسه ...86

مربی پرورشی ...87

نتیجه ...88

گفتار سوم: اصلاحات اقتصادی ...89

الف) کارنامه‌ی 8 ساله‌ی اقتصاد خاتمی ...90

- ب) طرح سامان دهی اقتصادی ... 92
- صادرات غیر نفتی ... 94
- ج) خصوصی سازی ... 95
- مهم ترین اهداف خصوصی سازی ... 95
- خصوصی سازی در ایران ... 95
- سیر قانونی خصوصی سازی در ایران ... 95
- عوامل مؤثر بر عدم توفیق سیاست خصوصی سازی در کشور ... 96
- خصوصی سازی و برنامه ی سوم توسعه ... 97
- د) سرمایه گذاری خارجی در دوران ریاست جمهوری خاتمی ... 99
- جمع بندی ... 102
- فصل سوم: محورهای اصلی سیاست گذاری خارجی آقای خاتمی ... 105
- مقدمه ... 106
- محورهای سیاست خارجی خاتمی بر اساس مصاحبه ... 106C.N.N.
- گفتار اول: نظریه گفتگوی تمدنها ... 109
- نظریه برخورد تمدنها ... 112
- (نظریه) گفتگوی تمدنها ... 115
- بازتاب خارجی نظریه گفتگو تمدنها ... 118
- گفتار دوم: سیاست تنش زدایی با کشورهای غربی (اروپایی) ... 120
- 1) روابط خارجی ایران و فرانسه در دوران ریاست جمهوری آقای خاتمی ... 121
- الف) ترسیم چهره های مثبت از ایران ... 122
- ب) عوامل اقتصادی ... 122
- ج) مراودات سیاسی - فرهنگی ... 123
- 2) روابط جمهوری اسلامی ایران و آلمان ... 124
- 1 - زمینه ی مساعد شدن بهبود روابط ... 125
- 2 - روابط اقتصادی ... 125

- 3 - موانع و مشکلات در روابط سیاسی ... 126
- 4 - مسافرت رئیس جمهور (خاتمی) به آلمان ... 127
- 3) روابط ایران و بریتانیا در دوران خاتمی ... 130
- ترمیم روابط دیپلماتیک ... 131
- مبادله سفیر و عادی شدن روابط ... 131
- 4) روابط خارجی ایران و ایتالیا و سفر خاتمی به ایتالیا ... 133
- گفتار سوم: روابط ایران با کشورهای عربی حوزهی خلیج فارس در دوران ریاست جمهوری خاتمی ... 136
- روابط ایران با کشورهای حوزهی خلیج فارس ... 137
- مقدمه ... 137
- 1 - سیاست تنش‌زدایی و اعتمادسازی ... 138
- 2 - تنش‌زدایی و اعتمادسازی ایران با کشورهای حوزهی خلیج فارس ... 140
- ایران و عربستان ... 140
- روند بهبود در روابط ... 142
- تأثیر سیاست خارجی خاتمی بر بهبود و گسترش روابط ایران و عربستان ... 142
- آثار سیاست تنش‌زدایی ... 143
- آثار تنش‌زدایی در سطح کشورهای عربی و جهان اسلام ... 143
- ایران و مصر ... 144
- ایران و قطر ... 144
- ایران و شورای همکاری خلیج فارس ... 145
- ایران و بحرین ... 145
- سوریه ... 146
- لبنان ... 147
- یمن ... 149

امارات متحده عربي ... 150

نتیجه ... 151

گفتار چهارم: انرژی هسته‌ای و اقدامات آقای خاتمی ... 152

مقدمه ... 153

سیاست دولت خاتمی در زمینه سلاح کشتار جمعی ... 154

برنامه صلح‌آمیز هسته‌ای در دولت خاتمی ... 155

حل بحران ... 157

دستاوردها و نتایج سیاست هسته‌ای دولت خاتمی ... 160

نتیجه‌گیری ... 162

خاتمه ... 164

ضمیمه: مصاحبه‌ی آقای خاتمی با ... 172C.N.N

فهرست منابع ... 193

الف) کتابها ... 194

ب) مقالات ... 195

پیشگفتار ...)

درآمد ...)

مقدمه:

طرح تحقیق

مقدمه: طرح تحقیق ...)

1 - بیان مسأله

هر نظام سیاسی به دنبال حفظ و ثبات خود است، بنابراین با توجه به شرایط نظام بین الملل و نظام داخلی یکسری سیاست‌هایی در داخل و خارج کشور بر می‌گزیند. در این پژوهش نگارنده به مهم‌ترین سیاست داخلی یعنی اصلاحات داخلی ایران توجه دارد، دوران 8 ساله ریاست جمهوری خاتمی (و این مسئله را مورد توجه قرار می‌دهد که سیاست داخلی در ایران در این دوران چه تأثیری بر سیاست‌گذاری خارجی ایران داشته است. به عبارت دیگر اصلاحات داخلی در دوران ریاست جمهوری خاتمی چه ارتباطی با سیاست خارجی دارد در سیاست‌گذاری خارجی در دوران خاتمی شاهد تغییراتی هستیم. روابط ایران با کشورهای مختلف بهبود یافت و آقای خاتمی بر اساس مؤلفه‌های سیاست داخلی یکسری تغییرات هم در سیاست‌گذاری خارجی خود ایجاد کرد و سیاست تنش‌زدایی را برگزید در این راستا نگارنده به مباحث جامعه مدنی در داخل ایران و گفتگویی میان تمدن‌ها در بحث سیاست خارجی توجه داشته و این دو را در ارتباط با هم بررسی می‌کند.

2 - علت انتخاب موضوع، اهمیت و فایده‌ی آن

آن چه که باعث انتخاب این موضوع شد. انتخابات دوم خرداد 1376 و بحث اصلاحات بود نگارنده به این موضوع علاقه‌مند شد. اصلاحات در ایران بر جامعه و کشور چه تأثیراتی می‌گذارد و از سوی دیگر شرایط نظام بین‌الملل و مسئله‌ی گفتگو میان تمدن‌ها که آقای خاتمی مطرح کردند، نگارنده را کنجکاور کرد که این دو مسئله را در ارتباط با هم بررسی کند و با شناخت آنها پی به تأثیر اصلاحات بر سیاست خارجی ببرد. تا به این وسیله شناختی نسبت به هر دو پیدا کند و بتواند راه کارهای بهتر و سیاست‌های مناسب در داخل کشور اتخاذ شود این تأثیر بیشتری را سیاست خارجی داشته باشد.

3 - سابقه‌ی پژوهش:

در مورد سابقه پژوهش باید بگویم، در مورد اصلاحات دوران خاتمی و حتی سیاست خارجی وی مقاله و کتاب نوشته شده است ولی به این نحو که این دو را با هم ترکیب کرده باشند صورت نگرفته، کتاب‌های موجود در مورد اصلاحات یا حتی سیاست خارجی به صورت خاص بوده از جمله: در مورد سیاست خارجی کتاب‌های سیاست خارجی علیرضا ازغندی، روح‌الله‌رمضانی، سریع‌القلم و... و مقالاتی نیز در نشریات مختلف وجود دارد و به خصوص در مجله‌ی سیاست خارجی که موارد خاص را در سیاست خارجی انتخاب و بررسی نموده ولی موضوع این پژوهش را به این صورت بررسی نکرده‌اند.

4 - سؤال اصلی پژوهش:

تأثیرات اصلاحات داخلی ایران بر سیاست‌گذاری خارجی این کشور (در دوره‌ی ریاست جمهوری خاتمی) چه بوده است؟

5 - فرضیه‌های پژوهش:

اصلاحات داخلی و از جمله تأکید بر توسعه‌ی سیاسی، جامعه مدنی و... باعث شد تا سیاست‌گذاری خارجی نیز به سمت تنش‌زدایی، گفتگوی تمدن‌ها و بهبود روابط با کشورهای غربی و عربی پیش برود.

6 - مفاهیم و متغیرها

مهم‌ترین مفاهیم این پژوهش عبارت‌اند از: 1. سیاست خارجی 2. اصلاحات 3. آزادی عمل
متغیر وابسته: سیاست خارجی (تنش‌زدایی و گفتگوی میان تمدن‌ها)
متغیر مستقل: اصلاحات داخلی (توسعه سیاسی و جامعه مدنی)

7 - سؤالات فرعی پژوهش:

- 1 - محورهای اصلی سیاست‌گذاری داخلی در ایران در دوران خاتمی چیست؟
- 2 - محورهای اصلی سیاست‌گذاری خارجی در ایران در دوران خاتمی کدامند؟

8 - پیش‌فرض‌های پژوهش:

- 1 - هر قدر سیاست‌های داخلی به سمت دمکراتیک‌تر شدن حرکت نماید سیاست‌خارجی نیز میل به گفتگو و پرهیز از تنش حرکت می‌کند.
- 2 - سیاست داخلی با سیاست خارجی در ارتباط است و سیاست داخلی بر سیاست‌خارجی تأثیرگذار است.

9 - اهداف پژوهش:

با بررسی این موضوع و پی بردن به تأثیر اصلاحات بر سیاست خارجی ایران می‌توان به این شناخت رسید که یک سیاست داخلی تا چه حد بر دیگر امور کشور تأثیرگذار است. بنابراین مسئولین کشورها باید در انتخاب کارگزاران خود و سیاست‌های خود دقت بیشتر انجام دهند همچنین از دیگر اهداف این پژوهش این است که با بررسی دوران ریاست جمهوری خاتمی متوجه می‌شویم ایشان آیا در انجام وظایف خود در داخل و خارج و سیاست‌های خود موفق بوده و اگر ناموفق بوده‌اند، علت آن چه بوده تا دیگر مسئولین کشور با در نظر گرفتن اعمال ایشان دچار آن اشتباهات نشوند و از موفقیت‌های ایشان نیز استفاده کنند و سیاست‌های درست انتخاب کنند.

10 - روش پژوهش:

توصیفی - تحلیلی

11 - روش گردآوری اطلاعات و داده‌ها

داده‌های این پژوهش کتابخانه‌ای می‌باشد و بر این پایه ضمن مطالعه داده‌ها، منبع مکتوب سایت‌های اینترنتی از تلکس‌های خبری جمهوری اسلامی ایران نیز استفاده شده است.

12 - روش تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌ها:

اطلاعات این پژوهش بر اساس چارچوب نظری تلفیقی روح الله رضانی در مورد سیاست خارجی و سریع القلم در مورد (توسعه کشور) بررسی می‌شود.

13 - سازمان‌دهی پژوهش:

در فصل اول به بیان توضیحاتی در مورد مفاهیم و چارچوب تحقیق پرداخته می‌شود. فصل دوم پژوهش با توجه به چارچوب پژوهش محورهای اصلی سیاست‌گذاری داخلی آقای خاتمی را در قالب اصلاحات در سه گفتار: اصلاحات سیاسی، اصلاحات فرهنگی و اصلاحات اقتصادی بررسی می‌شود و به دنبال بررسی و تأثیر آن بر سیاست خارجی هستیم.

در فصل سوم هم به بررسی محورهای اصلی سیاست‌گذاری خارجی خاتمی می‌پردازیم. و به مبحث گفتگوی میان تمدن‌ها تنش‌زدایی با کشورهای غربی و عربی می‌پردازد.

درآمد ...)

فصل اول:

چارچوب نظری؛ مفاهیم و متغیرها
فصل اول: چارچوب نظری؛ مفاهیم و متغیرها ...)

چارچوب نظری

نظریه پردازان توسعه در پرداختن به فرایند توسعه عمدتاً به دو دسته تقسیم می شوند:
اول آن گروه که توسعه یافتگی را عمدتاً تابع عوامل خارجی می دانند و گروهی که توسعه یافتگی را عمدتاً محصول تحولات و عوامل داخلی محسوب می کند، به نظر سریع القلم عوامل داخلی اساس توسعه یافتگی است و کشوری که می خواهد به توسعه دست یابد باید بیشتر به داخل خود توجه کند. (1)
سیاست خارجی هر کشوری در نهایت ادامه ی سیاست داخلی آن است و رفتارهای بیرونی آن ناشی از لایه ها و پیچیدگی هایی است که در داخل آن کشور وجود دارد. فهم رفتار بیرونی کشورها در نظام بین الملل نیز از این قاعده ی کلی مایه می گیرد. از سویی فهم رفتار بیرونی کشورها ارتباط مستقیم و تنگاتنگی با بافت داخلی و ویژگی های نخبگان آن دارد، اگر ایران واکنش هایی در مجامع بین المللی نشان می دهد ناشی از حمایت های مردمی است که در داخل وجود دارد.
برای آن که با مفهوم تأثیرگذاری نظام داخلی در سیاست خارجی بهتر آشنا شویم، سه متغیر زیر در نظر گرفته می شود:

الف) فرهنگ سیاسی انباشته شده.

ب) ماهیت اجتماعی فکری و طبقاتی نخبگان.

ج) اهداف و استراتژی‌های کلان

متغیر (ج) نتیجه‌ی دو متغیر الف و ب است به عبارتی اگر اهداف کلان یک کشور را استخراج کنیم در واقع به صورت تلویحی فرهنگ سیاسی انباشته شده و ماهیت فکری نخبگان آن را درک کرده‌ایم. که در نتیجه رفتار عکس‌العمل‌ها و نظام انگیزشی یک ملت در فرهنگ سیاسی آن است، که جهت‌گیری آن را مشخص می‌نماید. با توجه به سخنان آقای خاتمی رئیس‌جمهور پیشین سیاست خارجی دولت وی عبارت بود از تنش‌زدایی و گفتگوی تمدن‌ها.

در روابط خارجی ایران با کشورهای غربی و عربی درجه‌ای تنش وجود دارد. این خصوصیت به واسطه‌ی برخی ویژگی‌های خارجی نظام جمهوری اسلامی ایران است و ایران در صدد است که با اقداماتی این تنش را از بین ببرد.

با توجه به مطالب فوق چارچوب این پژوهش را بیان نموده.

الف) نظریه روح الله رضانی در مورد سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران:

آقای رضانی با تأکید بر مفهوم آزادی عمل سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران را مطرح می‌کند. وی معتقد است که سیاست خارجی هر کشور در خدمت نوسازی و توسعه آن کشور است در مفهوم نوسازی به عنوان مبنای تشخیص گروه بزرگ‌تری از کشورهای تازه تأسیس برای مطالعه سیاست خارجی آنها اهمیت اساسی دارد. (2)

روح الله رضانی مفهومی که برای سیاست خارجی کشورهای در حال توسعه کلیدی مطرح می‌کند این مفهوم کلیدی همان آزادی عمل است و ایشان به طور ساده آزادی عمل را این‌چنین تعریف می‌کند «بهینه سازی آزادی کنش در نظام بین‌الملل» (3) البته مفهوم آزادی عمل با مفاهیم استقلال، ملت‌گرایی، دولت‌سازی تفاوت می‌کند.

تمایز میان مفهوم آزادی عمل و مفهوم استقلال از چند جهت حائز اهمیت است:

1 - از نظر تاریخی مفهوم استقلال در جوامع در حال نوسازی تا حد زیادی با فرایندهایی از قید حکومت

استعمارگران همیشه همراه بوده است.

2 - استقلال ملازم آزادی ملی بوده است ولی آزادی عمل از چنین بار فرهنگی خاص عاری بوده و این مفهوم کلیدی را می توان برای تحلیل و تجزیه سیاست خارجی رژیم های سیاسی در حال نوسازی اعم از این که اقتدارگرا باشند با دموکراتیک به کار گرفت.

مفهوم آزادی عمل از حیث ارزش اساسی که شالوده ی آن را می سازد متضمن ایجاد یا احیای عزت نفس در جامعه ی بین المللی است ولی احیای عزت نفس کشور در خارج به شکل ناگشودنی به باز تعریف خود در داخل کشور گره خورده است. به عبارت دیگر بررسی های نوسازی سیاسی و سیاست خارجی کشورهای در حال توسعه به شکلی چنان تعیین کننده در هم گره خورده است که تعیین مرز میان آنها کار ساده نبود. (4)

در مورد رابطه ی میان توسعه سیاسی با سیاست خارجی می توان به این صورت مطرح نمود:

1 - میان سه مفهوم توسعه یا نشانگان توسعه (برابری، ظرفیت، تنوع) با مسائل اصلی سیاست خارجی (اهداف، توانایی ها، استراتژی، ابزارها، سبک ها) می توان تعامل برقرار کرد.

2 - در سیاست خارجی می توان تعامل میان مفهوم آزادی عمل با سه مفهوم کلیدی نوسازی را بررسی نمود.

3 - همچنین تعامل میان مفهوم آزادی عمل با پنج بحران توسعه (بحران هویت، بحران مشروعیت، بحران مشارکت، بحران نفوذپذیری، بحران توزیع).

4 - تعاملات شش مسئله سیاست خارجی با پنج بحران توسعه ی سیاسی.

5 - تعاملات میان شش مسئله ی سیاست خارجی را با سه مفهوم کلیدی نوسازی.

هر کدام از تعاملات پرسش های خاص خود را مطرح می کند. برای نمونه چگونه هر یک از بحران های هویت، مشروعیت و... در تلاش برای دستیابی به آزادی عمل تأثیر می گذارد؟ یا چگونه ظرفیت و تنوع پذیری در انتخاب اهداف، توانایی های بین المللی و... تأثیر می گذارد؟ و حتی می توان این مسئله را مطرح نمود. برای بهبود روابط ایران با کشورهای غربی و عربی آزادی عمل چقدر تأثیرگذار بود؟

بنابراین تعاملات و مفهوم سازی از چند جهت برای تحلیل و تجزیه سیاست خارجی مفید است از یک سو تعاملات میان فعالیت هایی که متوجه توسعه ی سیاسی و سیاست خارجی است و از یک سوی دیگر تعاملاتی که میان فعالیت هایی که در محیط بین الملل و سیاست خارجی صورت می گیرد البته بررسی این تعاملات نیازمند تحقیق در طول گستره ای از زمان است.

برای رسیدن به آزادی عمل نیازمند است که سیاست خارجی فعال تر، پاسخ گوتر، متنوع تر، همسازتر، پیچیده تر و مؤثرتر باشد.

فعال‌تر: تلاش پایدار برای به دست آوردن ابتکار عمل در نظام بین‌الملل به عبارت دیگر منفعل نباشیم. پاسخگو بودن به آگاهی به لزوم بهره‌مندی از توانایی‌های بین‌الملل برای تأثیرگذاری بر فعالیت‌های دیگر کشورها در نظام بین‌الملل. متنوع بودن؛ به تلاش‌هایی اشاره دارد که برای تغییر. تنوع‌سازی یا حتی قطع پیوندهای قدیمی با همساز به تطابق بیشتر در میان اهداف و وسیله‌های سیاست خارجی است. پیچیده بودن: افزایش نقش‌ها در برابر کشورها، سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای و از دیگر ابزارهای سیاست خارجی استفاده کردن است مانند استفاده از دیپلماسی. اثربخشی: سیاست خارجی باید پایدار و مداوم باشد. به عبارتی الگوها باید پایدار و مداوم باشد دارای صورت بندی در اجرای تصمیمات و اقدامات سیاست خارجی داشت. (5)

ب) نظریه سریع‌القلم در مورد توسعه:

سریع‌القلم تحول فرهنگی سیاسی را لازمه توسعه می‌داند و از سویی مهم‌ترین مسئله تحول فرهنگ سیاسی تحول در شخصیت می‌داند به نظر ایشان تحول شخصیت ایرانی را به صورت خلاصه می‌توان به این نحو بیان کرد.

1 - بخش قابل توجهی از مسائل ما ناشی از بحران شخصیت است. هم اکنون مانند زمان مشروطه افکارمان مدرن است ولی شخصیت و خلیات ما ریشه در تاریخ استبداد دارد، تا زمانی که تحول شخصیتی صورت نگیرد، خیلی فرق نمی‌کند کدام گروه اجتماعی در ایران به قدرت برسد. زیرا با افکاری متفاوت عملکردهای گذشتگان را تکرار خواهند کرد.

2 - توسعه نیافتگی نتیجه‌ی خلیات و شخصیت انباشته شده‌ی قبیله‌ای، عشیره‌ای و استبدادی است از یک طرف افکار غیر منطقی و غیر قابل انطباق با شرایط ایران و از طرف دیگر هر دو نتیجه ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی هستند.

3 - مسئولیت این تحول با کیست؟ با توجه به فقدان وجود نظام رقابتی حزبی در نتیجه‌ی جامعه ضعیف دولت مسئولیت اصلی تحول را در ایران به عهده دارد. و جامعه‌ی مدنی را باید تحقق بخشد.

4 - هر چند بر پایه‌ی نظریه انسجام درونی، انتخاب، برنامه ریزی و اهتمام ورزیدن در درون ما است. ولی بدون ارتباطات جهانی نمی‌توانیم رشد و توسعه پیدا کنیم.

- 5 - مهم‌ترین تحول در ایران، تحول فرهنگی است و این تحول در فرهنگ سیاسی است. (6)
- دکتر معتقد است توسعه یافتگی عمدتاً یک تحول داخلی است و تابع حل بحران مشروعیت است و حل بحران مشروعیت در یک کشور، ملت و یا جامعه تحول آموزش فرهنگی جدی را می‌طلبد. (7)
- توسعه یافتگی به صورت لوزی انسجام درونی نشان داده شده است که پایه حرکت در مشروعیت قرار دارد و حل بحران مشروعیت نقطه‌ی شروع اصلاحات و رشد کمی و کیفی در جامعه است این نکته تابع ارتباطات وسیع شهرنشینی، ارتقای سطح آگاهی‌های عمومی مردم و نیاز توسعه یافتگی جامعه به تشکل اجتماعی است. (8)
- به نظر سریع القلم محصول حل بحران مشروعیت نگرش عقلایی و نظام تربیتی و آموزشی‌پویا، روش‌ها کاربردها و به عبارتی رشد و توسعه‌ی اقتصادی است. توسعه اقتصادی نتیجه‌ی فرایند فرهنگی و سیاسی است. (9)

1- توسعه یافتگی

4- عقلانیت ابزاری 5- نظام آموزشی عقلایی و کاربردی

شکل‌گیری هویت ملی مشترک

3- حل و فصل تدریجی و فرهنگ عمومی مبتنی بر

بحران مشروعیت عقلانیت و پیشرفت فرهنگ نظم

و قاعده‌مندی

2- تحول فرهنگی

1- اجماع فکری نخبگان ابزاری

و فکری از شرایط داخلی و جهانی

- 1 - هماهنگی و هم‌سویی و هم‌نگرش میان نخبگان فکری و نخبگان ابزاری (صاحبان ثروت و قدرت) است که مهم‌ترین قدم در مسیر توسعه یافتگی تلقی می‌گردد.
 - 2 - دست‌یابی به تشکل اجتماعی و حل تدریجی بحران مشروعیت، منوط به تحول در آموزش فرهنگی است چه جامعه و چه نخبگان به این تحول فرهنگی در جهان سوم نیازمندند.
- با عقل سلیم می‌توان در حوزه‌ی توسعه یافتگی، قواعد فرهنگ کلی را با اصول ثابت توسعه یافتگی به صورت مرحله‌ای و با رعایت رایت فکری و عملی منطبق کرد. و جامعه را در مسیر مطلوب سوق داد سطح عقل هر جامعه را با عملکرد آن قابل سنجش است. (10)
- بنابراین توسعه یافتگی ذاتاً یک تصمیم سیاسی و حکومتی است که به زمینه‌سازهای فرهنگی نیاز دارد یعنی که اگر فرهنگ متحول شود توسعه یافتگی میسر خواهد شد و تحول فرهنگی در اصلاح اندیشه است. (11)
- در ادامه جدول صفحه‌ی بعد برخی از ویژگی‌های اضلاع لوزی انسجام درونی را بیان نموده به عبارت دیگر مشخصات لوزی انسجام درونی بیان می‌شود. (12)

مؤلفه‌های نظریه انسجام درونی

انسجام درونی

مشروعیت عقلانیت ابزاری نظام آموزشی عقلایی توسعه یافتگی
انتقاد پذیری دقت و محاسبه یادگیری کارجمعی سیاست زدایی از
روند تصمیم‌گیری
جامعه بزرگتر آینده‌نگری تفکر استقرایی توان ترکیب و تبدیل
از حکومت
تحمل اندیشه‌های متفاوت نهادینه شدن توجه به نظم و سیستم نگرش بین‌المللی
مطلوبیت و کارایی
اصلاح‌پذیری فردگرایی مثبت حامل حافظه تاریخی بودن حساسیت به رقابت
اعتماد به نفس مدیریت به جای کنترل تحمل متنوع‌سازی منافع
تولید و درآمد

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه باقر العلوم علیه السلام می باشد

حسیاست به زمان کنترل احساسات نظام قانونی پویا

نسبی گرایي

شکل گیری هیأت حاکمه یادگیری و عبرت آموزي پدیده شناسي سخت کوشي

به جاي حکام از گذشته

همسویی منافع عموم مردم وطن دوستي اخلاق و مسئولیت عینیت پذيري

مردم با منافع هیأت حاکمه اجتماعي

انسانهای کیفی در کار نخبه پروري فضیلت های اجتماعي مدیریت و سازماندهي

حکومت و مملکت داري

هویت مستحکم دولت ناظر و سالم

ج) نظریه برگزیده (تلفیق دو نظریه)

با تلفیق دو نظریه قبل (نظریه روح الله رضاني و محمود سریع القلم) به این چارچوب برای پژوهش می توان

دست یافت.

نخبگان ابزاري و فکري

تحول اندیشه و شخصیت

تحول فرهنگ سياسي

حل تدریجي بحران مشروعیت

تحول آموزشی

عقلانیت ابزاري

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه باقر العلوم علیه السلام می باشد

توسعه داخلی

آزادی عمل

عزت نفس

سیاست خارجی

تحول اندیشه و شخصیت مهم‌ترین عامل در توسعه (در هر دو نظریه یک معنی است) به‌شمار می‌رود، تحول اندیشه بر اجماع فکری نخبگان ابزاری و فکری و از سوی دیگر بر فرهنگ سیاسی جامعه تأثیر می‌گذارد. با تحول فرهنگ سیاسی بحران مشروعیت اگر در جامعه وجود داشته باشد. شروع به برطرف شدن می‌شود. با حل این بحران تحول آموزشی و عقلانیت ابزاری در جامعه خواهیم داشت و در نهایت هم به توسعه دست خواهیم یافت.

وقتی توسعه داخلی ایجاد شد در سیاست خارجی با عزت نفس و آزادی عمل بیشتر به‌فعالیت پرداخته می‌شود. البته باید بیان کنم عزت نفس مطرح شده در این جا همان اعتماد به نفس است که برای دولت ایجاد می‌شود از سوی دیگر بین مشروعیت و آزادی عمل تعامل وجود دارد یعنی هر چه مشروعیت دولت در جامعه بیشتر باشد. آزادی عمل در سیاست خارجی بیشتر می‌شود زیرا آن کشور در تصمیمات خارجی خود از حمایت مردمی برخوردار است.

حال با توجه به این مباحث به این مطلب می‌توان دست یافت.

انتخابات خرداد 1376 و انتخاب آقای خاتمی به سمت رئیس جمهوری ایران این چنین می توان برداشت نمود؛ خاتمی با این تصور که جامعه دچار نوعی بحران مشروعیت شده است یک سری سیاست های داخلی و اصلاحات را برگزید تا جامعه را از بحران برهاند. در دوران ریاست جمهوری آقای هاشمی رفسنجانی (قبل از آقای خاتمی) به دلیل توسعه اقتصادی و اولویت آن در کلیه سیاست ها جامعه به لحاظ توسعه سیاسی و مشارکت دچار نوعی بحران وافت شده بود. بنابراین آقای خاتمی با شعار اصلاحات درصدد بازسازی جامعه برآمده تا مشارکت افزایش دهد. بدین منظور ایشان در سیاست داخلی خود بحث توسعه سیاسی و جامعه مدنی را مطرح نمودند و در راستای آن و سیاست خارجی با توجه به حمایتی که مردم از ایشان می کردند. گفتگوی میان تمدن ها و تنش زدایی را مطرح نمودند.

حال با توجه به مباحث فوق در این پژوهش به این سؤالات پاسخ داده می شود: محورهای اصلی سیاست گذاری داخلی در ایران در دوران ریاست جمهوری آقای خاتمی چیست؟
محورهای اصلی سیاست گذاری خارجی در ایران در دوران خاتمی کدامند؟

مفاهیم و متغیرها

در این بخش مفاهیم مهم و اصلی این پژوهش را تعریف نموده و توضیحاتی مختصر درمورد هر یک بیان کرده. مهم ترین این مفاهیم (اصلاحات) جامعه مدنی (و گفتگوی تمدن ها و تنش زدایی که به ترتیب این مفاهیم را تعریف کرده:

اصلاحات

هر جامعه و فرهنگ در طول حیات خود گرفتار مشکلات، دشواری ها، تضادها و آسیب هایی می شود که اگر راه حلی برای آنها جست و جو نکند طریق زوال را خواهد پیمود؛ راه کارهایی که در درون فرهنگ و جامعه برای آن جستجو می شود، تغییرات و تحولات مستمراجماعی را به دنبال می آورد. این تحولات تا هنگامی که در

جهت رشد و گسترش، توسعه و بالندگی، تعالی جامعه است حتی اگر در قالب شورش، قیام و یا انقلاب رخ دهد. در یک مقیاس، فرهنگی و تمدنی، حرکتی اصلاحی است. البته اصلاح در این معنا و با این قیاس غیر از معنای اصطلاحی آن است که در قبال انقلاب به کار می‌رود و معادل رفوم است. (13)

بدین معنی «اصلاح» اصطلاحی خاص است که در فرهنگ و اندیشه‌ی سیاسی استفاده می‌شود و به نوعی از تحولات و تغییرات اجتماعی نظر دارد که در چارچوب یک نظام سیاسی واحد عمل می‌کند. همچنین جریان اصلاح طلب ممکن است اهدافی بلند مدت مدنظر باشد و حتی اهدافی به صورت میان مدت و کوتاه مدت مطرح شود.

ابراهیم متقی اصلاحات را بدین نحو تعریف می‌کند. اصلاحات به مفهوم بازسازی الگوها و رویه‌های متناسب با نیازهای جدید جامعه‌ای است که دچار شرایط بحران شده یا در وضعیت نیمه بحران یا در شرایط رکودی قرار گرفته است. همچنین اصلاحات عبارت است از تغییرات محدود تدریجی، کم شتاب برای بازسازی بنیادهای نظام سیاسی. (14)

به نظر ایشان زمانی که اصلاحات ایجاد شود، بیان کننده آن است که جامعه در باز تولید فرهنگی و شرایطی قرار می‌گیرد که خودش را با نسل جدید مشکلات جدید و بحران‌هایی که فراروی آن قرار گرفته و ناشی از سیاست‌های گذشته بوده است، بازسازی کند. بنابراین اصلاحات یعنی به کارگیری سیاست‌هایی برای بازسازی و دگرگونی در روندهایی که منجر به تغییر مسالمت‌آمیز در ساخت قدرت می‌شود و امری پذیرفته شده در تمامی ساخت‌ها و شیوه‌های حکومتی است. (15)

به نظر متقی، اصلاحات زمانی صورت می‌گیرد که مجموعه‌های مختلف مشارکت کنند و فعالیت آنها مورد انتقاد گروه‌های دیگر قرار گیرد و برخی از انتقادات را بپذیرند.

به نظر ایشان اصلاحات و اصلاح‌گری به اندازه‌ای گسترده است که صرفاً در حوزه‌های داخلی قابل بررسی نیست و بازتاب آن در حوزه‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و سیاست‌خارجی قابل مشاهده است.

در عرصه‌ی سیاست خارجی به مقوله‌ی تنش‌زدایی و گفتگوی متقابل می‌رسیم، گفتگو در دوران موجود نشان دهنده‌ی قدرت است و مذاکره به مفهوم قدرت است. (16)

آقای سریع القلم در مورد اصلاحات چنین می‌گوید:

«در مورد مفهوم اصلاحات من معتقدم که هر فرد و هر سیستم اجتماعی و هر کشوری که علاقه‌مند به رشد و پیشرفت و تکامل باشد به طور طبیعی با مفهوم اصلاحات و تعدیل و بهبود روبروست و اصلاحات به معنای بهتر شدن، حرکت کردن، یادگیری از گذشته، شناسایی آفات و رفع آفات در مسیر تکامل است.» (17)

به نظر ایشان یکی از تفاوت‌های جدی میان کشورها نوع توجه آنها به اصلاحات است و اصلاحات در واقع نقد وضع موجود و حرکت در مسیر مطلوبیت‌ها است.

در متون اصلاحات و رفرم یکی گرفته می‌شود. اصلاحات چند نوع است:

اصلاحات فرهنگی، اصلاحات اقتصادی، اصلاحات اجتماعی، اصلاحات سیاست خارجی و داخلی. کم هزینه‌ترین اصلاحات، اصلاحات فرهنگی است که به صورت آرام و تدریجی صورت می‌گیرد. در کنار آن اصلاحات اقتصادی است و بعد از آن حوزه اجتماعی است و در نهایت حوزه سیاست خارجی است.

اصلاحات سیاسی دو نوع است پروسه‌ای و ساختاری، پروسه‌ای بسیار مطلوب است و به صورت تدریجی ماهیت ساختار را تغییر می‌دهد.

اصلاحات سیاسی پیچیده‌ترین نوع اصلاحات است چون انسان‌ها در ثروت راحت‌تر باهم کنار می‌آیند تا در قدرت، قاعده‌مند و عقلی کردن آن را مشکل می‌کند و همچنین اصلاحات سیاسی یک جریان جهانی است و همه‌ی کشورها در مقطعی باید به آن توجه کنند. (18)

اگر به مطالب قبلی و تعاریفی که از اصلاحات شده دقت شود متوجه می‌شویم که در هر جامعه یا کشوری به دلیل شرایط خاص و داخلی دچار بحران‌هایی شده نیاز به یک سری تغییرات ساختاری و فرهنگی در جامعه پیدا می‌کند تا از طریق این تغییرات نظام سیاسی را باز سازی و حفظ کند به این تغییرات اصلاحات گفته می‌شود.

در این پژوهش با توجه به معنای اصلاحات به مفاهیم دیگر نیز توجه می‌شود که در راستای اصلاحات است. در جامعه‌ی ایران، اصلاحات در قالب جامعه‌ی مدنی در داخل کشور و در خارج کشور به صورت گفتگوی میان تمدن‌ها، تنش‌زدایی بوده، بنابراین در ادامه به تعریفی محدود از جامعه‌ی مدنی، تنش‌زدایی و گفتگوی میان تمدن‌ها پرداخته می‌شود.

جامعه‌ی مدنی

در نوشتارهای مختلف سه مفهوم متفاوت از جامعه‌ی مدنی وجود دارد. در حوزه نظریات اقتصاد سیاسی کلاسیک این اصلاح درباره‌ی مقوله‌ی گذار به جامعه‌ی بورژوازی مورد استفاده قرار گرفته است. مدنیت در این جا به معنی آزادی و مالکیت خصوصی است.

در طول زمان این اصطلاح کم‌کم به بخش‌هایی از جامعه که سواي حاکمیت بودند و در توسعه‌ی اقتصادی اجتماعی دست داشتند از جمله سازمان‌های غیر دولتی توسعه‌گرا اطلاق شد.

مفهوم دوم؛ در ارتباط با اصلاحات سیاسی، به ویژه مباحثی پیرامون جنبش‌های ضددولتی و گذار به نظام‌های نوین اجتماعی در بلوک شوروی سابق و جهان اسلام تکوین یافته است. یکی از جلوه‌های بارز این مفهوم تشکیل سازمان‌های غیر دولتی اختیار طلب در جامعه‌ی مدنی است.

مفهوم سوم، در ارتباط با دورنمایه‌های قیومیت سازمان‌های اوقاف خیریه و مذهبی و اهداف گروه‌های رفاه خواه معنی می‌یابد.

این سه مفهوم جامعه‌ی مدنی با یکدیگر متناقض نیستند و می‌توانند در کنار هم مورد استفاده قرار گیرند. بنابراین جامعه‌ی مدنی را به این صورت می‌توان تعریف نمود: «جامعه‌ی مدنی حوزه‌ای است عمومی میان دولت و شهروند که برای اعمال و کردار این دو قطب در قبال هم قاعده تعیین می‌کند.» (19)

جامعه‌ی مدنی قلمرو گفتمان‌ها و روندها، فعالیت‌ها و جنبش‌ها و نهادهای اجتماعی سازمان یافته، خودمختار و داوطلبانه‌ای است که در راستای هدفی مشترک نظامی حقوقی بامجموعه‌ای از قراردادها و ارزش‌های هماهنگ شکل می‌گیرد. به طور خلاصه هدف غایی ایجاد جامعه‌ای است که در آن با تغییر حکومت نام خیابان‌ها واکنش عوض نشود!!

گفتگوی میان تمدن‌ها و تنش‌زدایی:

در منطقه خاورمیانه و تا حدودی جهان یک جو بی‌اعتمادی نسبت به ایران وجود داشته و در سال‌های اخیر رو به گسترش بوده. این بی‌اعتمادی ناشی از تبلیغات سوء قدرت‌های بزرگ به ویژه آمریکا علیه ایران، تا حدودی تضاد فرهنگی و ارزشی و نگرش مختلف کشورها در مورد امنیت بوده و از آن جایی که هر گونه نامنی در منطقه‌ی خاورمیانه به ضرر امنیت ایران خواهد بود، ایران با طرح نظریه گفتگوی میان تمدن‌ها، در برابر نظریه در برخورد تمدن‌های هانتینگتون خواهان ایجاد یک جو اعتماد در منطقه و از بین بردن تنش بین کشورها بوده است. با مشرب‌ی فوکوی می‌توان گفت که هر گفتگویی از یک سو پیچیده در روابط و مناسبات قدرت است و

ازسوی دیگر با مشابه نوعی فناوری قدرت عمل می کند. هیچ گفتگویی خارج از روابط قدرت و درضا و عرصه‌ای خنثی صورت نمی‌گیرد. البته گفتگو منطق راهبردی خاص خود را دارد.

اعتقاد فوکو جدا از فعالیت آگاهانه افراد و عوامل انسانی قدرت در هر زمینه و موردی از منطق راهبردی خاص آن زمینه پیروی می‌کند این راهبرد به هیچ فرد یا طبقه‌ی خاصی تعلق ندارد و زاده‌ی زمینه و شرایط محیط هستند. وی معتقد است که به صورت مستقل راهبردهای خودمختار و خودجوش قدرت ظاهر می‌شود.

از دیدگاه فوکو قدرت چیزی نیست که در مالکیت دولت، طبقه‌ی حاکم یا شخص حاکم باشد برعکس قدرت یک راهبرد است. قدرت نه یک نهاد و نه یک ساختار بلکه وضعیت راهبردی پیچیده و کثرت روابط میان نیروها است. بر طبق تحلیل فوکو تنها بر افراد آزاد و اعمال آنها اعمال و آنان را بر می‌انگیزد تا در میان گزینه‌های مختلف دست به انتخاب بزنند از همین رو شرط وجود قدرت رابطه مستمر آن با مبارزه، مقاومت و آزادی است، بنابراین در پس هر گفتگو اراده‌ای معطوف به قدرت نهفته است هر گفتگو ناظر موضعی مشترک است. (20)

در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران این نظریه (گفتگو میان تمدن‌ها) مطرح شده تنش‌زدایی ما کشورهای عربی و غربی در راستای همین نظریه بود. آقای خاتمی (رئیس جمهوری پیشین) بر گفتگوی تمدن‌ها در سال 2001 و محوریت آن در سیاست خارجی ایران تأکید نمود.

خاتمی اندیشه جامعه امن بین المللی خود را بر پایه مقولاتی چون عدالت تعادل و گفتگو استوار ساخت. اگر خواستار صلح واقعی هستیم باید خواستار عدالت و تعادل و تبادل نظر و رفتار بر این اساس باشیم.

تعادل و تبادل محصول بالندگی فرهنگی است و تعادل و گفتگو را به جای تعادل جنگ ایجاد نمودن است. به نظر خاتمی؛ سخن گفتن از تنش‌زدایی در درون اندیشه و فرهنگ‌های متعادل میسر است و جهان متوازن و مبتنی بر صلح نیازمند گسترش و توسعه‌ی این فرهنگ‌هاست. در گفتگو نمی‌توان سطح فکری و اعتقادی را به طرف مقابل تحمیل کرد. در گفتگو به وجود مستقل فکری اعتقادی و فرهنگی طرف گفتگو باید احترام گذاشت. در این صورت است که گفتگوی تمدن‌ها می‌تواند موفق باشد و مانع جنگ و درگیری شود. (21)

با توجه به مطالب فوق تنش‌زدایی و گفتگوی تمدن‌ها به هم وابسته هستند به عبارتی برای تنش‌زدایی نیاز به گفتگو است و از سوی دیگر گفتگوی میان تمدن‌ها هم خود باعث ایجاد جوامع‌آرام و رفیع تنش‌های موجود میان کشورها می‌شود. بنابراین این دو مفهوم را باید در راستای هم در نظر گرفت و تعریف نمود.

البته باید بگویم که توضیحات بیشتر در مورد این مفاهیم در فصول بعدی این پژوهش داده می‌شود و در این فصل به این مقدار تعریف اکتفا نموده.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه باقر العلوم علیه السلام می باشد

درآمد ...)

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه باقر العلوم علیه السلام می باشد